

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

צוות הפיתוח: ד"ר רנה ברנר, ורד גביש, רחל ברקוביץ

ייעוץ אקדמי: ד"ר מיכל שלייפר

מנהלת צוות הפיתוח: אראלה שלו

למורה:

לפניך יחידת הוראה בתחום הגיאוגרפיה לכיתה ה'.

היחידה מיועדת לתלמידי "משעולים", והיא עוסקת בפיתוח תהליכי הבנה

של טקסט בנושא המים

היחידה מחולקת לארבעה שיעורים בשלושה מהלכי הוראה:

- טרום קריאת הטקסט (שיעור מספר 1)

- תוך כדי קריאת הטקסט (שיעורים מספר 2 - 3)

- בעקבות קריאת הטקסט (שיעור מספר 4)

1. מטרות בתחום החינוך הלשוני

- פיתוח כשירות לשונית ותקשורתית בהיבטים של אוצר מילים, טקסטים ולשון על רכיביה השונים
- פיתוח השיח הדבור
- עמידה על הקשר בין צורה למשמעות ובין מבנה לתוכן
- פיתוח אסטרטגיות טרום קריאה: הפקת מידע מכותרת, השערת השערות
- הפקת מידע מתוך רמזים חוץ טקסטואליים
- פיתוח אסטרטגיות קריאה של טקסט מידעי/עיוני
- היכרות עם מאפייני הטקסט המידעי/עיוני
- הבחנה בין משפטים עיקריים למשפטים תומכים
- הכרת עקרון תצורת מילים בעברית, המתבססת על אותיות השורש
- הכרה ושימוש בצורות הסמיכות

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

על פי תכנית לימודים בחינוך לשוני, עברית - שפה, ספרות ותרבות לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי, משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, תשס"ג.

עברית כשפה שנייה - תוכנית הלימודים לילדים עולים בכיתות א - יב בבית הספר המ"מ והממ"ד. (תשס"ח). משרד החינוך המזכירות הפדגוגית האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים

מטרות בתחום הידע, הערכים והמיומנויות הגיאוגרפיות

- ידע והבנה של מושגי היסוד הגיאוגרפיים וביטויים בשטח (מים שפירים, מים מלוחים, מים מליחים, מים שוליים, מי שיטפונות, קולחים, מי תהום, צריכת מים)
- טיפוח מיומנויות גיאוגרפיות של שימוש במפה, באטלס ובגלובוס - אמצעי הלימוד המרכזיים בלימודי גיאוגרפיה
- טיפוח מיומנויות גיאוגרפיות של הפקת מידע ממקורות מגוונים, כגון - תמונות, טבלאות ודיאגרמות, וכן ניתוח מידע זה
- הגברת המודעות לאחריותו של האדם לפיתוח הסביבה תוך שימורה כדי להבטיח את איכות החיים ואת עתיד כדור הארץ; טיפוח המודעות לחיסכון במים
- התלמידים יתארו כמויות המבוטאות בדיאגרמות פשוטות: מעגלים ומלבנים יחידות למדידת שטח: דונם יחידות למדידת נוזלים: מטר מעוקב (מ"ק) יחידות למדידת משקל: טונה
- התלמידים יתארו מילולית את ממצאיהם מתוך המפות, ההצגות הגראפיות והטקסטואליות.

מתוך תכנית לימודים בגיאוגרפיה לכיתות ה'-ט' בבית הספר הממלכתי, הממלכתי-דתי, הערבי והדרוזי, משרד החינוך התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, המזכירות הפדגוגית, מהדורה חדשה, הוצאת מעלות תשנ"ח.

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

3. מבנה יחידת ההוראה

מסך הזמן	מהלך ההוראה	משאבי הלמידה	למורה	לתלמיד
שיעור 1 45 דקות	טרום קריאת הטקסט	1. גלובוס או אטלס 2. כרטסת מילים	הצעות דידקטיות	דף פעילות - צריכת מים הפקת מידע מדיאגרמות
שיעור 2 45 דקות	קריאת הטקסט	1. מישור החוף התיכון והדרומי וצפון הארץ - ספר לימוד בגיאוגרפיה, תש"ן - 2000, עמ' 81-84 2. כרטסת מילים	הצעות דידקטיות	דף פעילות - מים שפירים ושוליים ריבוי הסמיכות
שיעור 3 45 דקות	קריאת הטקסט	1. מישור החוף התיכון והדרומי וצפון הארץ - ספר לימוד בגיאוגרפיה, תש"ן - 2000, עמ' 81-84 2. כרטסת מילים	הצעות דידקטיות	דף פעילות - מבנה טקסט מידעי/עיוני
שיעור 4 45 דקות	בעקבות קריאת הטקסט	1. "גם אנחנו יכולים לחסוך במים!" מתוך אתר מט"ר 2. "כמה עובדות על צריכת המים בישראל", מתוך אתר מט"ר 3. כרטסת מילים	הצעות דידקטיות	

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

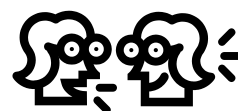
הנושא: המים - מאין ולאן?

4. סמלילים ליחידת הוראה

(סימנים גרפיים הבאים להסביר את אופי המשימה)

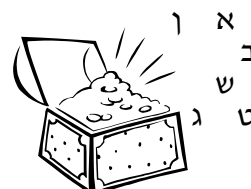
קריאה

שיח דבור

כתיבה

פעילויות לשוניות

פעילות, משחק, יצירה

גזירה

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

רשימת המקורות והזכויות לקטעי המידע ולאתרים המופיעים ביחידת ההוראה

- צביה פיין, מאירה שגב, אילה מזרחי, מישור החוף התיכון והדרומי וצפון הארץ (ספר לימוד בגיאוגרפיה), תש"ן - 2000, עמ' 84-83.
- © כל הזכויות שמורות למרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח), תל אביב. תמונה: © אמנון זמיר.

- גם אנחנו יכולים לחסוך במים! מתוך אתר מט"ר - מדע וטכנולוגיה ברשת:

<http://www.matar.ac.il/water/us.asp>

© כל הזכויות שמורות.

- כמה עובדות על צריכת המים בישראל. מתוך אתר מט"ר - מדע וטכנולוגיה ברשת:

<http://www.matar.ac.il/water/facts-isr.asp>

© כל הזכויות שמורות.

משעולים

תכנית לטיפוח השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולכן?

ברטסת להעשרת אוצר מילים

שימושים	מקורות מים
מְשִׁמְשִׁים	צריכת מים
מְשִׁמֵּשׁ	מִים שְׁפִירִים
משתמשים	מים מלוחים
מי שיטפונות	מים מליחים
צְרִיכָה בִּיתִית	מים שולִיִּים
דיאגראמה	קולחים
השקיה	צריכה תעשייתית

משעולים

תכנית לטיפוח השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

שטיפה	צריכה חקלאית
צריכה ציבורית	צריכה אישית
לגידול	שִׁטְחֵי מַרְעָה
גידולים	יָבֹל
מגידולי החקלאות	ק"ג
תקופת גידולן	מ"ק
תקופת גידולה	מטר מעוקב
יעילות	הֶכְרָחִיִּים
טוֹנָה	דונם

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו' יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה הנושא: המים - מאין ולאן?

מהלך ראשון: טרום קריאת הטקסט

שיעור מספר 1 - למורה

א. בירור מטרת הקריאה של הטקסט וההקשר שלו

• התבוננות בגלובוס/באטלס

• שיחה מכוונת:

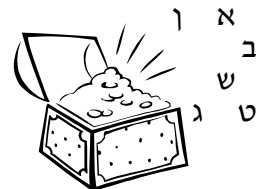
- רוב שטחו של כדור הארץ מכוסה מים, אך רובם **מלוחים**.
- צריכת **המים השפירים** (מים הראויים לשתיה) בישראל גבוהה יותר מכמות המים שמספקים לנו כל **מקורות המים** שלנו.
- כיצד מתמודדים עם המחסור?
- חוסכים במים!
- משתמשים במים **שוליים** לצריכה חקלאית ולצריכה תעשייתית.
- מים שוליים** הם כל המים שאינם שפירים:

1. **מי שיטפונות** (שיטפון - זרם מים חזק שמציף שטח קרקע)
2. **מים מליחים** (מים שיש בהם כמות גבוהה יחסית של מלחים)
3. **קולחים** (מי בויב, שפכים, שעברו טיהור ומשמשים לתעשייה ולחקלאות)

• פעילות להעשרת אוצר מילים מכרססת המילים:

1. **מקורות מים**

- נבחין בין "מקור" הנמצא בקצה הפה של בעלי כנף ומשמש לאיסוף מזון - לבין "מקור" שהוא מוצא, המקום שממנו נובע דבר מה.
- מן המקור הזה נובע הצירוף "מקור מים": המקום שממנו אנחנו מקבלים את המים - גשם, ברד, שלג, מעיינות, נחלים ועוד...

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

2. צריכת מים

נמצא את שורש המילה "צריכה" ונגיד מילים ממשפחת

המילים מן השורש צ-ר-כ:

צריכה פיתית - לשימוש בבית

צריכה תעשייתית - לשימוש במפעלי תעשייה

צריכה חקלאית - לשימוש בחקלאות

3. מים שפירים

מהי המילה ביחיד? (שפיר)

מהם מים שפירים? מים טובים הראויים לשתייה ולכל שימוש אחר.

מהי המילה המנוגדת? (רע, וכשנאמר על גידול - ממאיר)

4. מים מלוחים ומים מליחים

נמצא את השורש המשותף לשתי המילים, ונגיד עוד מילים

ממשפחת המילים מן השורש מ-ל-ח:

מהם מים מליחים? מים שיש בהם מליחות, אבל אחוז המליחים

שבהם קטן יותר מאשר במי ים.

מהם מים מלוחים? מי ים.

• מדוע חשוב ומדוע כדאי ללמוד על המים? מה אנחנו יודעים על

מים?

• מה נרצה לדעת על המים? (המורה תרשום על דף גדול)

• ועוד...

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

ב. הפקת מידע מן הכותרות

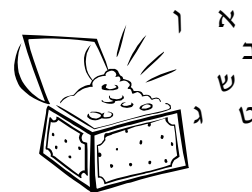
- קריאה בקול של המורה והתלמידים את כל הכותרות בטקסט.

- כמה כותרות יש?
- מה ההבדל בין הכותרות?
- מה לומדים מן ההבדלים?
- האם על פי הכותרות נוכל לדעת, אם נמצא בטקסט תשובות על השאלות ששאלנו?

- פעילות להעשרת אוצר מילים מכרטסת המילים:
- צריכה תעשייתית, צריכה חקלאית, צריכה ביתית, צריכה אישית, צריכה ציבורית, מים שוליים, מי שיטפונות, מים מליחים, קולחים.

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו' יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה הנושא: המים - מאין ולאן?

ג. הפקת מידע מאמצעים חזותיים

- התבוננות בתצלומים, באיורים ובדיאגרמות.
- המורה תעודד שיחה בין התלמידים : מה אפשר ללמוד מן התצלומים, האיורים והדיאגרמות?
- נבחין בין התצלומים (עמ' 81, 84) לאיורים (עמ' 82 - 83)
- מה אפשר ללמוד מן התצלומים והאיורים?
- נתבונן בדיאגרמות (עמ' 82 - 83). מה אפשר ללמוד מהן?
- במה הדיאגרמות דומות? במה הן שונות?
- האם האמצעים החזותיים (תצלומים, איורים, דיאגרמות) נותנות תשובות על השאלות ששאלנו?
- ועוד...

ד. זיהוי הסוגה

- האם אפשר לשייך את הטקסט לסוגה, אף על פי שטרם קראנו את הטקסט?
- כיצד הצלחנו לזהות את הסוגה?
- מה מאפיין את הסוגה?
- ועוד...

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

ה. שיעור מספר 1 - דף פעילות לתלמיד - צריכת מים

- השוואה עם זוג תלמידים אחר.

ו. סיכום השיעור

- מה למדנו על המים?
- מה למדנו על האופן שבו מתחילים לקרוא טקסט מידע/עיוני?

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

שיעור מספר 1 - דף פעילות לתלמיד (אפשר בזוגות)

צריכת מים

1. אנשים, כמו בעלי חיים וצמחים, הם צרכנים של מים.

לפניכם רשימת פעולות המצריכות מים, מיינו את הפעולות על פי סוג הצריכה:

צריכה ביתית, צריכה חקלאית, צריכה תעשייתית.

שתייה, רחצה, כביסה, בישול, גידול דגים למאכל בבריכות, ייצור נייר, השקיית שדות, השקיית עציצים, שטיפת פירות וירקות, ייצור משקאות קלים, השקיית גינות, קירור מכונות במפעלים.

צריכה ביתית	צריכה חקלאית	צריכה תעשייתית

2. הוסיפו לטבלה עוד פעולות של צריכת מים.

3. הקיפו את כל המילים מן השורש צ-ר-כ המופיעות בעמוד זה.

4. הסבירו מה אפשר ללמוד מדיאגרמת העמודות/מלבנים בעמוד 82.

5. הסבירו מה אפשר ללמוד מדיאגרמת המעגל בעמוד 83.

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

מהלך שני: קריאת הטקסט

שיעור מספר 2 - למורה

א. קריאת הכותרות

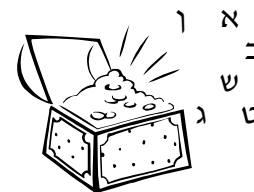
- המורה תקרא בקול את הכותרות בלבד.
- התלמידים יקראו בקול.
- קריאה בקול משותפת - מורה ותלמידים.

- מה הקשר בין הכותרות לאיורים?
- מה הקשר בין הכותרות והאיורים לדיאגרמות?
- מתיחת קו בין כל האיורים והדיאגרמות ובין הכותרות המתאימות.
- מתן שמות חלופיים לכותרות.

- פעילות לשונית - שורשים ומשפחות מילים :
א. איזה שורש חוזר בכותרות שבעמודים 82 - 83: (ש-מ-ש)
נמצא את המילים מן השורש הזה, ונדגיש אותן.
המורה תניח על השולחן את המילים מכרססת המילים ותדון במבנה שלהן: **שימושים, משמשים, משמש, משתמשים**.
לאילו מילים יש תחילות / מוספיות?
מהי המשמעות של התחילות והמוספיות?
ב. איזה שורש של מילה חוזר במילים המופיעות בפסקה: "רוב המים משמשים לחקלאות" (עמ' 82)? (ג-ד-ל)
כמה מילים כאלה מופיעות בקטע? הילדים יזהו ויסמנו.
המורה תניח את המילים מכרססת המילים: **לגדול, מגידולי החקלאות, גידולים, תקופת גידולה, תקופת גידולן**.
הילדים יצבעו את אותיות השורש.
• ועוד...

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

ב. קריאה מעמיקה של הטקסט

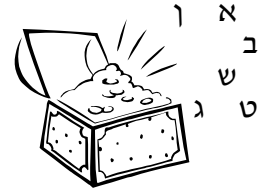
- המורה תקרא בקול את כל הטקסט.
- קריאה בקול משותפת - מורה ותלמידים.
- כל תלמיד יקרא בקול חלק מן הטקסט.

- האם הבנו את הכתוב בטקסט?
- מה לא הבנו? העשרת אוצר המילים מכרססת המילים.

- פעילות לשונית - ריבוי הסמיכות:
צירופי סמיכות הם צירופים של שני שמות עצם. שם העצם הראשון הוא הנסמך, ושם העצם השני הוא הסומך (תומך זיכרון: נ"ס).
ריבוי סמיכות - בצורת הרבים של הסמיכות סופית הריבוי נוספת לנסמך (לשם העצם הראשון).
נדגים לתלמידים סמיכות: בן אדם - בני אדם, בית ספר - בתי ספר.

- נמצא בטקסט מילים המופיעות בצורת ריבוי של סמיכות:
בני האדם, בעלי החיים, תושבי ישראל, גידולי חקלאות, צורכי הציבור, בתי ספר, מפעלי תעשייה.

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו' יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה הנושא: המים - מאין ולאן?

שיעור מספר 2 - דף פעילות לתלמיד

1. השלימו, היעזרו בתרמילון:

מים שאיכותם טובה הם מים _____

מים שיש בהם כמות גבוהה של מלחים הם מים _____

מים שאינם שפירים הם מים _____

שוליים, שפירים, מליחים

2. הסבירו: מדוע צריכת המים שלנו הולכת וגדלה?

3. השלימו את ריבוי הסמיכות, היעזרו בתרמילון:

צורכי

בני

בעלי

בתי

תושבי

מפעלי

גידולי

חקלאות, הציבור, ספר, תעשייה, אדם, חיים, ישראל

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

המשך מהלך שני: המשך קריאת הטקסט

שיעור מספר 3 - למורה

א. הבחנה בין משפטים עיקריים בטקסט ובין משפטים תומכים

- נבחין בין הכותרות למשפטים העיקריים ולמשפטים התומכים:
כותרת: גם בתעשייה משתמשים במים.
משפט עיקרי: מפעלי תעשייה רבים צורכים כמויות גדולות של מים בתהליך הייצור.
משפט תומך: למשל - כדי לייצר טונה נייר, משתמשים בערך ב-70 מ"ק (מטרים מעוקבים) של מים.
- כל תלמיד בתורו ימצא בטקסט כותרת, משפט עיקרי ומשפט תומך.
- ועוד...

- סימון כותרות בצבע כחול.
- סימון משפט עיקרי בכל קטע בצבע ירוק.
- סימון שני משפטים תומכים בכל פרק בצבע צהוב.
- בזוגות - השוואת הסימונים שסימנו בטקסט בצבעים שונים.
- דף פעילות לתלמיד: מבנה הטקסט המידעי/עיוני.
- אחר...

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'
יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה
הנושא: המים - מאין ולאן?

דף פעילות לתלמיד - שיעור מספר 3 - מבנה הטקסט המידעי/עיוני - כותרות

1. גזרו את הכותרות.

2. הדביקו את הכותרות במחברתכם, על פי הסדר המופיע בטקסט.
השאירו רווח של 5 שורות בין כותרת לכותרת.

חלק לא קטן מן המים משמש לצריכה ביתית.

המים

למים שימושים רבים

למה משמשים המים?

גם בתעשייה משתמשים במים.

חלק רביעי

רוב המים משמשים לחקלאות.

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'

יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה

הנושא: המים - מאין ולאן?

שיעור מספר 3 - דף פעילות לתלמיד

מבנה הטקסט המידעי / עיוני - משפט עיקרי

3. גזרו את המשפטים העיקריים.

4. תחת כל כותרת שהדבקתם בפעילות הקודמת, הדביקו את המשפט העיקרי המתאים.

משפטים עיקריים:

כמות המים שתושבי המדינה צורכים הולכת וגדלה כל הזמן.

כל הצמחים זקוקים למים כדי לגדול.

ללא מים אין חיים.

מפעלי תעשייה רבים צורכים כמויות גדולות של מים לצורך תהליך הייצור.

הכוונה לשימוש במים לצרכים אישיים.

משעולים

**תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו'
יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה
הנושא: המים - מאין ולאן?**

מהלך שלישי: בעקבות קריאת הטקסט

שיעור מספר 4 - למורה

א. סיכום - על מבנה הטקסט המידעי/עיוני

נעיין בטקסט "כמה עובדות על צריכת מים בישראל"

מתוך אתר מט"ר - מדע וטכנולוגיה ברשת:

<http://www.matar.ac.il/water/facts-isr.asp>

© כל הזכויות שמורות.

במה דומה טקסט זה לטקסט שלמדנו, ובמה הוא שונה?

- נקרא בקול כותרות.
- נקרא בקול פרטי מידע.
- נפיק מידע מן הדיאגרמות.
- היכן נציב את הדיאגרמות מטקסט זה בטקסט שקראנו? מדוע?
- מה למדנו על הטקסט המידעי/עיוני?

משעולים

תכנית לטיפול השפה בקרב תלמידים עולים בכיתות ד'-ו' יחידת הוראה לכיתה ה' בגיאוגרפיה הנושא: המים - מאין ולאן?

ב. סיכום - על המים

- נקרא שוב את השאלות ששאלנו בשיעור הראשון.
 - האם יש לנו תשובות?
 - נענה על השאלות.
 - היכן נמצא תשובות על השאלות שעליהן לא ענינו?
 - האם בעקבות הקריאה בטקסט נוכל לאמץ הקגלים של חיסכון במים?
 - נעיין בטקסט "גם אנחנו יכולים לחסוך במים!"
- מתוך אתר מט"ר - מדע וטכנולוגיה ברשת:

<http://www.matar.ac.il/water/us.asp>

© כל הזכויות שמורות.

- נשוחח בעקבות קריאת הטקסט.
- נביא את הטקסט לכיתת האם ונסביר את חשיבות החיסכון, תוך שימוש רב במידע ובמילים שלמדנו!
- כל ילד יבחר שאלה אחת בלבד מן השאלות שנשאלו בשיעור הראשון ויענה עליה בכתב, תוך שימוש רב ככל האפשר במילים מכרססת המילים.

